УДК 796.5

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Коваленко Ю.О, к.пед.н, доцент, Черняк О.М., студент

Запорізький національний університет

У дослідженні розглянуто етапи розвитку міжнародного туризму в Україні, проаналізовано динаміку основних показників іноземного туризму в Україні: туристські потоки і доходи; охарактеризовано чинники, що впливають на розвиток міжнародного туризму в Україні.

Ключові слова: туризм, міжнародний туризм, турпотоки.

Коваленко Ю.А., Черняк О.Н. ИССЛЕДОВНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

В исследовании рассмотрены этапы развития международного туризма в Украине, проанализировано динамику основных показателей иностранного туризма в Украине: туристские потоки и доходы; охарактеризованы факторы, которые влияют на развитие международного туризма в Украине.

Ключевые слова: туризм, международный туризм, турпотоки.

Kovalenko Y.O., Chernyak O.M. THE INVESTIGATION MODERN TRENDS OF INTERNATIONAL TOURISM IN UKRAINE / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

In research the stages of development of international tourism in Ukraine are considered, the dynamics of basic indexes of foreign tourism in Ukraine is analysed: tourist streams and profits; factors which influence on development of international tourism in Ukraine are described.

Key words: tourism, international tourism, tourstreams.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За останні роки міжнародний туризм зарекомендував себе як одна з найперспективніших і найдинамічніших галузей світової економіки. В умовах трансформації економіки України підвищення ефективності функціонування цієї галузі набуває особливої актуальності, тому що впливає на прибутковість та розвиток різних сфер суспільного виробництва, розв'язує широкий спектр соціально-економічних проблем країни. Отже, розвиток міжнародного туризму сприяє збільшенню надходжень до бюджету, створенню робочих місць, розширює торгівлю, транспортні перевезення, спонукає до розбудови нових доріг, готелів, туристичних баз, посилює охорону та реконструкцію історико-культурних пам'яток має вплив на розвиток ринкових відносин та міжнародного співробітництва. Проте існує низка суперечностей щодо визнання міжнародного туризму в Україні, як провідної галузі, його ролі в забезпеченні стійкого економічного зростання і зниженні бідності, та його негативними наслідками (інфляція, знищення навколишнього середовища, порушення традицій місцевого населення тощо). Тому вивчення тенденцій розвитку міжнародного туризму в Україні є досить актуальною проблемою.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Важливість дослідження розвитку міжнародного туризму зумовило нашу увагу до даної проблеми, яка знайшла своє відображення в роботах російських вчених А.Ю. Александрової, Е.В. Вавилової, В.Ю. Воскресенського, Г.М. Долматова, В.А. Квартального, Г.А. Папірян, В.С. Сеніна та інших [1, 2].

У науковій літературі цій проблемі присвячені праці таких провідних науковців як Л.І. Гонтаржевська, Г.М. Дроздова, Н.П Луцишин, О.О.Любіцева, В.К.Федорченко, Н.В.Фоменко та інших [3, 4, 5, 6]. У своїх працях вони ґрунтовно аналізують історію виникнення та розвитку міжнародного туризму як економічного явища, розкривають особливості концентрації капіталу у цій сфері, визначають перспектив міжнародного туризму, подають аналіз тогочасного стану світового готельного господарства.

Окремі аспекти розвитку міжнародного туризму розглянуто в працях Н.Н. Коцан, Н.Н.Мазурець, М.А. Мартинюка, Н.В Сушко: роль міжнародного туризму в системі показників економічного і соціального розвитку суспільства, напрями удосконалення його організації, заходи та шляхи вдосконалення розвитку туристичної галузі економіки України [7, 8].

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз сучасних тенденції розвитку міжнародного туризму в Україні на прикладі вивчення в'їзних і виїзних потоків туристів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив нам виділити, що існує два підходи до визначення міжнародного туризму. Отже, Г.М. Дроздова, Н.В. Фоменко розглядають міжнародний туризм як «комерційну діяльність, що пов'язана із купівлею-продажем туристичних послуг і товарів туристичного попиту, що ґрунтується на міждержавних договорах і супроводжується потоками валютних засобів» [5]. Л.І. Гонтаржевська, І.Т. Балабанов, В.Є. Новицький визначають міжнародний туризм як «соціально-економічне явище, яке пов'язане з туристичними поїздками за межі країни постійного проживання» [4].

Проте в новій редакції Закону України «Про туризм» визначення міжнародного туризму не надано, але, в свою чергу, ця організаційна форма розподілена на в'їзний і виїзний туризм.

Розглядаючи міжнародний туризм в історичному аспекті необхідно підкреслити його розвиток від стадії «аристократичного» туризму XIX - початку XX століття до стадії «масового» туризму XX століття [6]. Наприкінці XX ст. туризм набув всесвітнього характеру, а на початку XXI ст., за обсягом доходу, посів одне з перших місць серед провідних галузей світової економіки [7].

В Україні період зародження виїзного туризму випав на середину 50-х років. В цей період українці дістали можливість здійснювати закордонні турпоїздки. Зростав і потік іноземців до СРСР, розширялася географія поїздок громадян за кордон, і радянських туристів уже приймали в 106 країнах світу. Вже у 1964 р. кількість іноземних туристів, що відвідали СРСР, перевищила 1 млн. чол., і понад 900 тис. радянських громадян виїхали в зарубіжні подорожі [3].

70-80 роки відзначаються подальшим зміцненням і розвитком матеріально-технічної бази туризму. Слід підкреслити, що на той час міжнародний туризм стає ефективним засобом зовнішньоекономічних зв'язків країни, завдяки значним коштам, інвестованим державою в розвиток туристської індустрії.

1989-1993 рр. визначаються руйнуванням важливих складових частин інфраструктури галузі, розпадом соціально орієнтованого внутрішнього туризму, відпливом значних валютних коштів за кордон, а також погіршенням матеріально-технічної бази. Можна зробити висновок що, розвиток туризму України у 90-х роках характеризується як кризовий.

Наступний етап розвитку міжнародного туризму в Україні можна розглядати як його відродження. Так, починаючи з 2000 року зростає загальний обсяг туристичних потоків, збільшується питома вага іноземних туристів, а в її структурі зростає питома вага, що прибувають з країн далекого зарубіжжя. На цей період міжнародні туристичні прибуття до України до 2008 року зросли майже в 4 рази з 6,430 млн. до 25,449 млн. відповідно 2000 року.

За статистичними даними найбільший приріст був зафіксований у 2001 році (42,7% до попереднього року), а протягом, 2002-2008 він коливався від 7,4% у 2006 році до 24,9% у 2004 р. Таким чином, це збільшення іноземного туристичного потоку починаючи з 2004 року пов'язане, на наш погляд, з прийняттям спрощеної процедури паспортно-візового оформлення іноземних туристів, що бажають відвідати Україну, завдяки реалізації державної програми «фінансова підтримка розвитку туризму в Україні», що була започаткована у 2002 році, в ході якої було проведене комплексну та послідовну рекламно-інформаційну діяльність на зовнішньому ринку туристичних послуг.

Проте у кінці 2008 року на розвиток міжнародного туризму в Україні вплинула всесвітня економічна криза. І хоча динаміка в'їзного туризму в Україні зберегла свою тенденцію до зростання (25,449 млн. осіб), виїзний же туризм пішов на спад (15,498 млн. осіб, що на 1,84 млн. осіб (11%) менше ніж у 2007 р.) і скоротився до рівня 2004 року. Це можна пояснити розвитком кризових явищ в економіці, падінням курсу національної валюти (що позначилося на подорожчанні вартості путівок), приєднанням українських сусідів до зони Шенгену та введенням єдиних правил отримання віз (отримання візи до країн ЄС для певних верств населення стало дещо складнішим, аніж до того).

У 2009 році від фінансової кризи та пандемії грипу Українська туристична галузь постраждала більш ніж загалом світова. Найскладніша ситуація була на початку року, коли до кризових чинників додалися сезонні. Так, протягом 2009 року Україну відвідали 20,7 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 18% або майже на 4,6 млн. осіб менше, ніж у 2008 році. Виїзний турпотік 2009 р. порівняно з 2008 р. зменшився на 1,1 % або на 164,6 тис. осіб та вже становив 15,3 млн. осіб.

Для більш глибшого аналізу туристичних потоків України слід розглянути їх структуру за мотивацією та за країнами походження. Так, зменшення обсягів в'їзного потоку протягом 2009 р. в порівнянні з 2008 р. відбулося за рахунок падіння числа поїздок за всіма мотиваціями: з приватною метою - зменшилися на 18% (на 4млн. осіб), з організованого туризму - на 21% (на 369,9 тис.осіб) , з службовою метою - на 24% (на 267,9 тис.осіб).

На наш погляд, у туризмі, зокрема міжнародному, намітилися позитивні тенденції розвитку, проте темпи його зростання повільні. Крім того, кількість туристів, які приїжджають в Україну в період з 2008-

2009 рр. зі службовою та діловою метою зменшилася через втрату Україною ділової привабливості для іноземних туристів.

Аналізуючи статистичні дані структури в'їзного туристичного потоку за країнами походження, слід відмітити, що 71% становлять країни СНД (14,6 млн. осіб), 27% - країни Європейського Союзу (5,7 млн. осіб), 2% - інші країни [7].

Падіння в'їзного турпотоку з країн ЄС відбулося в основному за рахунок скорочення кількості мандрівників з Польщі, Словаччини, Угорщини, Німеччини, Румунії, а з країн СНД - з Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови та Росії. У 2009 році найбільша кількість туристів, що відвідали Україну, спостерігалася з Росії (34% від загальної кількості тих, що відвідали), Молдови (21%), Білорусі (14%), Польщі (12%), Румунії (5%), Угорщини (4%), Словаччини (3%), Німеччини (1%), США (0,6%) і Узбекистану (0,4%). В цілому з цих країн в 2009 р. Україну відвідало 19 670 358 осіб (95% від загальної кількості). Характерним є те, що найбільша кількість туристів припадає на Росію, це зумовлено тим, що Україна має значний сухопутний кордон та безвізовий режим з цією країною.

У структурі виїзного туристичного потоку за країнами походження 53% становлять країни СНД (6,3 млн. осіб), 41% - країни Європейського Союзу (8,1 млн. осіб), 6% - інші країни (925,2 тис.осіб) [9].

Слід зазначити, що зростання виїзного турпотоку з країн ЄС у 2009 році відбулося в основному за рахунок збільшення кількості виїжджаючих українських туристів до: Польщі, Німеччини (на 25% або на 38,2 тис. осіб), Великобританії (на 42% або на 18,2 тис. осіб), Румунії (на 5% або на 23,7 тис. осіб), Угорщини (на 26% або на 326,4 тис. осіб). Ці зменшення виїзного турпотоку з країн СНД відбулися в основному за рахунок зменшення кількості виїжджаючих українських туристів до: Білорусії (на 17% або на 206,3 тис. осіб), Узбекистану (на 17% або на 1,5 тис. осіб), Росії (на 11% або на 628,1 тис. осіб), що має велике економічне значення.

Аналізуючи вітчизняну статистику, слід звернути увагу та те, що достовірної інформації щодо стану міжнародного туризму в Україні немає. Зокрема, в обліку туристів, між даними Держтурадміністрацією, Держприкордонслужбою та Держкомстатом України, є значні розбіжності. Вочевидь, такі розбіжності мають місце тому, що в Україні туризм ще не достатньо розглядається як суттєве джерело доходу, а під виглядом туризму відбувається значна міжнародна міграція заробітчанства. Слід наголосити на тому, що облік і статистична звітність про туристичну діяльність в Україні потребують значного поліпшення.

Узагальнюючи думки різних аналітиків, можна відмітити, що в основі позитивного розвитку міжнародного туризму лежать наступні чинники: економічне зростання і соціальний прогрес привели до розширення обсягу ділових поїздок та подорожей з пізнавальними цілями; удосконалення всіх видів транспортних засобів зробило дешевшими поїздки; збільшення кількості найманих працівників і службовців у розвинутих країнах та підвищення їхнього матеріального і культурного рівня; інтенсифікація праці й отримання працюючими більш довгих відпусток; розвиток міждержавних зв'язків і культурних обмінів між країнами привів до розширення міжособистісних зв'язків регіонами; розвиток сфери послуг стимулював розвиток сфери перевезень і технологічний прогрес у галузі телекомунікації; послаблення обмежень на вивіз валюти у багатьох країнах і спрощення прикордонних формальностей [1, 2, 3, 4].

Представник Волинської наукової школи Коцан Н.Н. ці чинники поділяє на:
- мотиваційні (психологічні чинники, які впливають на вибір мети подорожі в ті чи інші періоди до певних регіонів, тобто потреби, мотиви цінності стереотипи);
- географічні (особливості фізико-, економіко-, політико-геграфічного положення країн, необхідність налагодження зв'язків між ними);
- політичні (стабільна політична ситуація);
- соціальні (демографічні та міграційні процеси, розвиток суспільних відносин);
- розвиток науково-технічного потенціалу;
- екологічні (збереження навколишнього середовища, придатного для проживання та відпочинку людей);
- економічні (розвиток економіки) [7].

Також об'єктивно існують і несприятливі тенденції розвитку міжнародного туризму, які пов'язані з політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією у світі, причому в Україні їх значно більше, ніж в інших країнах. Найважливіші з них наступні: соціальна інфраструктура загального призначення розвинута слабо (відсутність якісних доріг і придорожніх мотелів, кафе, ресторанів, які б забезпечували комфортне проживання та обслуговування туристів); рівень сервісу надзвичайно низький при високих цінах; відсутність широкого асортименту продуктів харчування, їх низька якість, невідповідність міжнародним стандартам і нормам; неповне використання рекреаційного потенціалу (зокрема в Запорізької області, а також Дніпропетровської, Миколаївської та інших областях); недостатність інформаційно-рекламного забезпечення на зовнішньому ринку; забруднення

навколишнього середовища та екологічна небезпека, що знижує попит у зарубіжних партнерів; юридичні обмеження туризму (поменшало держав, куди можна їздити без віз).

Необхідно відмітити, що з початку 2010 року спостерігається тенденція щодо збільшення кількості туристичних потоків в Україну з метою організованого туризму та службових поїздок, у зв'язку з відносною політичною стабільністю в країні і проведенню активної політики заохочення зарубіжних інвестицій в туристичне господарство нашої держави. Набуває подальшого розвитку міжнародне співробітництво України з Всесвітньою туристичною організацією, Європейською туристичною комісією, Радою по туризму держав-учасниць СНД та іншими організаціями. Активно проводиться робота щодо мінімізації впливу розширення Шенгенської зони на туристичні потоки в Україну. Продовжується робота з вдосконалення нормативно-правової бази функціонування туристичної галузі (внесені зміни і доповнення до Законів України "Про туризм" і "Про курорти" з метою їх приведення до сучасних умов, вимог Європейського законодавства).

ВИСНОВКИ

На основі досліджень ми дійшли висновку, що розвиток туризму в нашій країні в останні роки має позитивну, але повільну тенденцію. Проте чітко простежується значний відрив України від провідних туристичних країн, переміщуючий її на «периферію» туристичних потоків, відповідно зростаючої конкуренції на світовому ринку туристичних послуг. Треба зазначити, що Україна об'єктивно має могутній туристичний потенціал, який, нажаль, використовується не дуже ефективно і не в повній мірі задовольняє інтерес туристів щодо України, причому саме як туристичної країни – цікавої, безпечної, стабільної. На наш погляд, необхідно підвищити рівень обслуговування туристів до світових стандартів, налагодити довгострокові закордонні зв'язки, і насамперед, переглянути законодавчу базу – усе це дозволить зміцнити позиції України на міжнародних ринках туристичних послуг.

Перспективою вважаємо більш глибоке вивчення питань з проблем і перспектив міжнародного туризму в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова А.Ю. Международный туризм / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
2. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: учеб. пособ / В.Ю. Воскресенский. – М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2006. – 255 с.
3. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні: навч. посіб. / Федорченко В.К., Дьорова Т.А. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.
4. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посіб. / Л.І. Гонтаржевська. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
5. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
6. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 247 с
7. Коцан Н.Н. Мазурець Р.Р. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Розділ ІІІ. Міжнародні економічні відносини. – 2008. - №6. – С. 148-153.
8. Мартынюк А. А. Мартынюк М. А. Международный туризм в системе показателей экономического и социального развития общества // Економічний вісник Донбассу Луганського національний університет ім.Тараса Шевченка. 2009. - №2 (16). – С. 87-90.
9. http://www.ukrstat.gov.ua/ - Державний комітет статистики України.